

Li he de dir Jaume Mateu o Tortell Poltrona?

—Soc una fusió dels dos personatges. Suposo que el Jaume té bastant experiència, entenen aquesta com quan saps que la vas a cagar perquè ja l'has cagada moltes vegades. En això, soc el Jaume. Quan soc Tortell soc molt més a prop de la meua intel·ligència cognitiva, natural, visceral.

—**Va nèixer a Barcelona l'any 1955. En el currículum figura que és mestre industrial en electrònica i mecànica, va estudiar sociologia i economia política a l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona. En quin moment Jaume Mateu decideix fer-se pallaso?**

—Bé, jo quan era xicotet era el cul del Jaumet. No m'han analitzat mai i no els penso deixar fer-ho, però probablement tinc TDA. Em van fer fora de diverses escoles perquè el que a mi m'agrada va era fer riure els meus companys i fer-los passar una bona estona, tot i saber que després em castigarien. Era molt estimat per la resta de companys i era l'alumne més odiat per part dels mes-

tres. I ja fora a l'aula o al menjador de la parròquia, on la meua mare va fer de cuinera durant 25 anys, sempre vaig tenir públic al meu abast.

—**I els seus pares, com van reaccionar quan va dir que volia ser pallaso?**

—Ui, la meua mare es va enfadar moltíssim, perquè jo era una persona que apuntava als ideals. Fixa't si la idea que jo fora pallaso la disgustava que, quan jo eixia per la tele, ella encara no havia vingut mai a veure una actuació meua! Es negava a acceptar aquella realitat. A poc a poc això va anar canviant i al final va valorar el que feia, i sobretot, tots els viatges que he fet pel món. He visitat 70 països del món, he fet coses molt diverses, i això ma mare m'ho valorava molt.

—**Com s'aprèn l'ofici de pallaso?**

—L'ofici de pallaso té la complexitat que no és una cosa empírica, no és 3 més 2, cinc. Pots assajar les tècniques que utilitzes, però no els números. Aquell petit gest que fa que una cosa que sembla intranscendent esdevingue motiu de riota, és tan absolutament subtil... I, a més, no només depèn de tu, sinó també del públic que tens

TORTELL POLTRONA

«Les coses sèries no tenen per què ser tristes i avorrides»

D'ell han dit que ha estat pioner del clown en català, reinventor del circ i defensor d'una idea poètica dels pallasos. Amb l'edat de jubilació ja complida, Tortell Poltrona, fundador del Circ Cric —que enguany fa 40 anys— i de Pallasos Sense Fronteres, continua sobre els escenaris perquè, diu, «la meua aspiració és continuar fent riure». Conversem amb ell sobre l'art de fer riure; drets humans, i una classe política a la qual, diu, li manquen els espills laterals.

Per *Violeta Tena* / @violetatena
Fotografies de *Carme Ripollés* / [instagram.com/carmeripo](https://www.instagram.com/carmeripo)

davant. Perquè al capdavant el que estem fent dalt de l'escenari és provocar emocions. Fins que això no ho has assajat amb blancs, amb negres, amb gent rica, amb gent pobre, amb gent que viu a la costa i gent que viu al mig del desert, no tens la capacitat de poder convertir allò en una cosa fixa, segura, que pugui evocar el màxim que els pallasos poden oferir, que és la poesia escènica.

No tota la comicitat es desenvolupa de la mateixa manera. Els còmics, per exemple fan riure de coses que són molt properes (sexe, religió, família...), utilitzen el llenguatge oral i van vestits de carrer. El pallaso és un titella sense fils, que va vestit de forma estrafolària i com que és una abstracció pot parlar dels sentiments i de les emocions que els homes i les dones no són capaços d'explicar. Parlem de la vida, de la mort, de la gelosia, de tot allò que té a veure amb el nostre sistema intel·ligent primitiu, que és el nostre sistema emocional, que tenim situat en el parasimpàtic, aquell que fa que plorem quan prenem mal o que sentim aquella alegria tan gran. Passa, però, que després hi ha el cervell sexual i el cer-

vell aquest d'assentar el cap que s'emboquen a competir entre ells i maten aquell cervell animal que tenim quan som nens. Per això la paraula 'adult' ve d'adulterat, perquè en comptes de ser com s'és, intenta fer veure que és com els altres esperen que sigues.

—Tinc entès que, en un període de la seua carrera professional, li molestava quan veia que entre el públic hi havia xicalla, perquè considerava que el seu missatge anava adreçat als adults.

—Volia arribar a la intel·ligència i estava convençut que la intel·ligència la tenien els adults. Estava equivocacat, com m'indicava Charlie Rivel. Jo ara quan hi ha adults vull cobrar més perquè he de fer molta més feina. Quan jo faig una provocació a un públic infantil, aquest em respon i quan em respon, he de tornar a provocar. El públic adult, en canvi, té vergonya. Quan treballes amb públic familiar, els pares a partir de les vivències amb els seus nanos, tornen una altra volta a ser aquell nen que porten dins. I els avis fan exactament igual.

PANDÈMIA.
"En el confinament em vaig enamorar dels núvols"

→ —De vostè diuen que és “pioner del clown en català, reinventor del circ i defensor d’una idea poètica dels pallasos”. S’hi sent identificat?

—Crec que el circ tal com s’entenia no té possibilitats d’existir. En primer lloc perquè és ecològicament insostenible. Nosaltres, amb el Circ Cric, vam agafar el testimoni dels últims circs itinerants i vam donar entrada a una nova forma d’entendre el circ. I això ho vam fer quatre anys abans que es fera el mateix a França i vuit anys abans que apareguera el Circ del Sol. Encara queden circs ambulants, però difícilment s’aguantaran com a tals.

Quant a la poesia, jo entenc la poesia no només com quelcom escrit, sinó com una emoció que pots percebre en la pintura, en la fotografia, en qualsevol expressió artística i natural. Jo vaig tenir la sort de passar el confinament en un parc natural i el que va passar va ser que em vaig enamorar dels núvols. Perquè vaig descobrir que són escultures efímeres en moviment que necessiten que jo perceba el temps d’una altra manera. L’emoció poètica és aquesta sensació de plenitud, d’estar flotant i sentir-te, d’alguna manera, immortal.

—Vostè és una persona amb moltíssima consciència social. Hi ha subversió en la feina de pallasso?

—Aquí hi ha el gran problema de la societat que són els *agelastes*, aquells que no saben riure. En general en aquesta societat s’ha intentat fer-nos creure que les coses avorrides, tristes i sense sentit de l’humor són les coses ben fetes. I aleshores

tenim la confusió que una cosa seriosa ha de tenir aquests algoritmes. I això no és cert, perquè la vida és un instant, una cosa divertida, un petard, una mascletà. I com a mascletà que és, s’ha de gaudir. Les coses sèries no tenen per què ser ni tristes ni avorrides; poden ser amb colors, amb música... Hem de superar aquesta limitació mental; hem de cercar les solucions de forma divertida. Si no hi ha sentit de l’humor, no hi ha tolerància i, si no hi ha tolerància, ens n’anem als extrems.

—Creu que el món aniria millor si riguérem més?

—I tant! L’experiència de Pallasos Sense Fronteres és brutal a aquest respecte. Hem fet una investigació amb la Unitat de Trauma, Crisis i Conflictes de la Facultat de Psicologia de la UAB sobre les teràpies per a nanos que surten de violència extrema. I el que ens diuen les investigacions és que la resiliència que genera un espectacle de pallasos és brutal.

—Vostè ha estat cofundador de Pallasos Sense Fronteres, una iniciativa que va començar a Sarajevo, en ple setge servi. Què s’hi va trobar?

—Allò va ser brutal! Ens trobarem que hi havia una discoteca que funcionava alhora que es succeïen els bombardejos! La gent tenia moltes ganes de viure. De fet, no he vist mai més felicitat que en aquella discoteca de Sarajevo. Mentre estàvem allí, vam visitar un hospital i ens vam posar a jugar amb un xiquet a través d’una titella. I el nen, que portava tres anys sense parlar, va tornar a parlar!

Dins de Pallasos Sense Fronteres també tenim un equip de pallasos del Líban, Clown Me In. Van fer una actuació a Beirut i una mare els va contar que la seua filla, que no havia parlat d’ençà de l’explosió al port, va tornar a parlar després de veure el seu espectacle. Són coses brutals.

—De fet, també en l’anomenat primer món això de la risoteràpia està a l’ordre del dia.

—Sí, però, em preocupa que es faja de forma terapèutica. Seguim amb els problemes dels *agelastes* aquí: sembla que la vida ha de ser una cosa molt seriosa i que, en tot cas, els moments de riure han de ser paupats i previstos. I no és això el que hauríem de perseguir. Aquesta forma tan seriosa d’entendre la vida entronca amb la nostra tradició feixista, judeocristiana i masclista.

—Hi ha tot un debat a propòsit de si aquesta pandèmia ens ha canviat, però la sensació és que, tan bon punt desaparega el virus, tornarem a aquelles dinàmiques autodestructives i extractivistes. Em sembla que vostè és optimista de mena, però creu que la pandèmia de veritat ens canviarà positivament?

—El problema no és la pandèmia sinó l’ús que els éssers humans fem dels recursos sense tenir

en compte els límits del planeta. Jo vaig néixer sense televisió, sense cotxes al carrer i sense plàstic. I el diumenge anàvem a escoltar òpera en el gramòfon de l'avi. I feia dos banys al mar per any. I era un noi plenament feliç! No ens adonem que la vida depèn de coses molt senzilles. Mira, dues dades: l'aigua potable del planeta és el 4% de tota l'aigua disponible. I si es moren les abelles, la humanitat morirà als quatre anys. Per tant, cal posar-se les piles, amb alegria. Si no sabem reaccionar, aquesta pandèmia serà una introducció a les coses que ens poden passar. Jo, personalment, moltes voltes penso que el vaixell s'enfonsa, però jo formo part de l'orquestra del *Titanic* i seguiré tocant i ens divertirem fins que l'aigua ens ofegui.

—La situació política actual a Tortell Poltrona li fa riure o plorar?

—Em sembla que hi ha molt polítics a qui els manquen els miralls laterals. Per conduir un vehicle necessites un mirall per veure que passa als costats i darrere. Tinc la sensació que, si la nostra espècie desapareix, no serà pel canvi climàtic, sinó perquè estem dirigits per una colla de malalts mentals que no tenen miralls laterals i als quals no els preocupa allò bàsic, que són els drets humans.

—Vostè s'ha destacat per fer costat al moviment independentista a Catalunya...

—Però no soc indepe. Soc antifranquista i antifeixista. El problema d'Espanya no és Catalunya sinó el franquisme i que a la gent no li deixen viure amb el seu idioma i parlar-lo. Com antifranquista que soc, votaré tot el que pugui anar contra aquest franquisme. Però jo no soc indepe, sinó sensefronterista. Jo no vull la independència, sinó un món global.

—Però hi ha fet costat d'una forma pública...

—Li faig costat perquè és un moviment antifranquista, però hi ha aspectes d'aquest moviment amb què no estic del tot acord. Jo és que soc agnòstic, no crec ni en mi, per tant no puc creure en un moviment d'una forma absoluta. Soc membre d'Òmnium Cultural, com un homenatge als meus pares, que parlaven català d'amagat.

—Es cuida prou la cultura a Catalunya?

—No, enlloc d'Espanya. Només cal comparar el pressupost per a cultura a França i a Espanya. Què és cultura? La cultura és art, la cultura és allò que millora el comportament i el pensament de les persones. El problema és que, des que han emergit les xarxes i tot aquest sarau, ara també tenim una cultura que l'únic que vol afavorir és el consum. La cultura ha de ser subversió per millorar, no per consumir.

—El Circ Cric fa 40 anys. Quin balanç en feu i quines són les perspectives de futur?

—El futur és avui i jo avui estic bé. Som efímers, les persones i els projectes. Ara volem fer una fundació per lligar circ i natura amb totes les

+ EL PALLASSO COMPROMÉS

"És vostè Tortell Poltrona?", li demano a Jaume Mateu —camisa llampant, mascareta mig caiguda— que camina desorientat a pocs metres del teatre Raval de Castelló, on hem concertat la cita. Tortell és el plat fort del festival Per Nassos que ha organitzat la Regidoria de Cultura de la capital de la Plana. Carrega la maleta perquè hi ha de fet nit. "Demà tenim actuació al Circ Cric i preferiem poder descansar", rebla Montserrat Ribas, parella de Jaume Mateu i companya d'aventures del Tortell. Tots dos van fundar el Circ Cric l'any 1981, que avui té la seu perma-

nent a Sant Esteve de Palautordera, a la comarca del Vallès Oriental. I també plegats van donar forma a l'ONG Pallassos Sense Fronteres, que des de la seua creació, l'any 1993, ha fet més de 400 expedicions i disposa de delegacions germanes en almenys 15 països.

Precisament, d'una d'aquelles expedicions —exactament del Sudan del Sud— venia Tortell Poltrona quan tot just va esclatar la pandèmia. L'observació dels núvols, explica, fou un passatemps relaxant i renovador. "Li agraeixo a la pandèmia que ens ha fet prendre consciència que som molt més fràgils del que pensem —exposa—. Hem après a distingir allò que era realment important i allò que no eren més que foteses".

Tortell Poltrona acompanyat de Bobas (Boris Ribas) i Srta.Títas (Montserrat Trias), a l'espectacle 'Què bèstia!', inspirat en els grans pallassos de principis i mitjans del segle passat.

arts i que dins del nostre centre es puga gaudir de tot això. I, personalment, la meua aspiració és continuar fent riure.

—Té 66 anys; quan té previst jubilar-se?

—Només es jubila la gent que treballa en allò que no li agrada. Com deia algú, els europeus treballen en coses que no els agraden per comprar coses que no necessiten. ●